

تخصصی سازی در بسته یادگیری

لیلا سلیمه دار
دکترای برنامه‌ریزی آموزشی

معلم و شخصی سازی یاددهی

ویژگی‌های شخصیتی و علمی معلم در انتخاب و طراحی بسته یادگیری نقش دارد. به همین منظور، لازم است معلمان درباره خود مطالعه کنند و شیوه‌های شخصی خود را در ارتباط با دانش‌آموزان بشناسند تا بر این اساس اصلاحات و تغییرات لازم را اعمال کنند و در نهایت، در انتخاب درست اجزای بسته یادگیری متناسب با توان و ویژگی‌های خود اقدام کنند. در ادامه به برخی ویژگی‌های معلم اشاره شده است.

الف) معلمان بر اساس ویژگی‌های شخصیتی و نقش آن‌ها در تدریس، به دو گروه تقسیم می‌شوند:

معلمان شاگردنگر: این گروه از معلمان، شاگردان را هسته مرکزی فعالیت خود قرار می‌دهند و آنان را محور اصلی فعالیت‌های آموزشی می‌دانند. اینان خود دو دسته‌اند: «شاگردنگر فردی» که به ویژگی‌های فردی دانش‌آموزان توجه می‌کنند و «شاگردنگر جمعی» که به جمع شاگردان و پرورش جمعی آن‌ها از طریق روان‌شناسی پرورشی توجه دارند.

شاگردنگر فردی

معلمان
شاگردنگر

شاگردنگر جمعی

اشاره

از تدریس، همانند یادگیری، تعریف‌های متعددی ارائه شده است. بعضی تدریس را بیان صریح معلم درباره آنچه باید یاد گرفته شود می‌دانند و گروهی دیگر آن را هم‌ورزی متقابل می‌دانند که بین معلم، دانش‌آموز و محتوا در کلاس درس جریان دارد. عده زیادی از مربیان و متخصصان آموزش و پرورش هم تدریس را فراهم آوردن موقعیت‌ها و فرصت‌هایی نامیده‌اند که یادگیری دانش‌آموزان را تسهیل کند.

از بررسی مجموعه تعریف‌های ارائه شده می‌توان نتیجه گرفت، «تدریس فعالیتی تعاملی، منظم و هدفمند بین معلم و دانش‌آموز به منظور تسهیل یادگیری است.» به این ترتیب، دو سوی مهم و تأثیرگذار در آموزش و فرایند یاددهی - یادگیری، معلم و دانش‌آموزان هستند. بنابراین، هنگامی که از شخصی سازی در فرایند یادگیری سخن به میان می‌آید، شایسته است به شیوه‌های مبتنی بر فرد، چه در مقام یاددهنده و چه یادگیرنده، توجه و بررسی شود. بسته یادگیری می‌تواند به عنوان شیوه‌ای در ارائه یادگیری شخصی سازی شده، منبع ارزشمندی برای توجه و اقبال به هر دو سوی فرایند یاددهی - یادگیری باشد.

کلیدواژه‌ها: طراحی آموزشی، بسته یادگیری، یادگیری نوین، یادگیری شخصی

و ایجاد آزادی عمل و انتخاب فعالیت‌ها یا مواد یادگیری چندان مورد توجه قرار ندارد. این گروه تمایل دارند مراحل و مواد یادگیری را مطابق پیش‌بینی‌های خود طراحی کنند. سهم دانش‌آموزان هم تأیید و پیروی از محتوای یادگیری است.

رفاقت‌طلب: دیده شدن دانش‌آموزان، آزادی عمل در انتخاب تکلیف و فعالیت‌های یادگیری، دریافت، تأیید یا رد پیشنهادهای توسط دانش‌آموزان، از جمله اتفاقات معمول کلاس درس این معلمان هستند. با این نگاه، در طراحی بسته‌های یادگیری، معلمان این گروه تنها نیستند و همواره نظرات تکمیلی و پیشنهادهای را از دانش‌آموزان دریافت می‌کنند. ممکن است همراهی دانش‌آموزان در طراحی فعالیت‌های انگیزشی شروع درس، تمرین‌های کلاسی و شیوه‌های ارزشیابی نیز مشاهده شود.

فهرست وارسی: ویژگی معلم و بسته یادگیری

در ارتباط با ویژگی‌های معلمی و تأثیر و ارتباط آن با بسته یادگیری، نمونه گزاره‌های زیر کمک می‌کند اجزای این بسته در مناسب‌ترین شکل خود در فرایند یاددهی - یادگیری، در ارتباط با ویژگی‌های معلمی، قرار گیرد.

ردیف	گزاره	بلی	خیر	اصلاحات و تصمیم‌ها
۱	آیا در طراحی فعالیت‌های یادگیری به همه دانش‌آموزانم توجه کرده‌ام؟			
۲	آیا قالب‌های یادگیری، اعم از فعالیت‌های فردی و گروهی، با توان مدیریتی من در کلاس درس تناسب دارد؟			
۳	در طراحی‌ها، از نظرات دانش‌آموزانم استفاده کرده‌ام؟			
۴	آیا در کل طراحی، شیوه‌های متفاوت و متنوع یادگیری لحاظ شده‌اند؟			
۵	آیا میان روش تدریس انتخابی و شیوه‌های رفتاری مورد انتظار از من به عنوان معلم، تناسب وجود دارد؟			
۶	روش تدریس انتخاب شده با توانایی من سازگار است؟			
۷	مراحل و گام‌های یادگیری با نظم ذهنی و سازمان‌دهی تعیین شده تناسب دارد؟			
۸	آیا بسته یادگیری، نماینده شایسته‌ای از نظم و ترتیب مورد انتظار از یک معلم به عنوان یک الگوی رفتاری است؟			
۹	در هر یک از بخش‌های تدریس و یادگیری مانند شروع درس، تمرین‌ها، تکلیف‌ها و ارائه تدریس، با خلاقیت فردی، فعالیت‌ها و ابزار را به کار گرفته‌ام؟			
۱۰	مسئولیت طراحی و آماده‌سازی بسته یادگیری را خودم برعهده گرفته‌ام؟			

در این گروه از معلمان، بسته یادگیری دانش‌آموزان از طراحی دقیق‌تری، متناسب با توان مخاطبان یادگیری، برخوردار است. طراحی یادگیری توسط این معلمان به درستی اتفاق می‌افتد و جایگزین مناسبی برای طرح درس است. همچنین، بسته‌های یادگیری معلمان شاگرد نگر فردی، به نسبت و در مقایسه با معلمان شاگردنگر جمعی، موجب می‌شود دانش‌آموز راه یادگیری متناسب با خود را دنبال کند.

معلمان درس‌نگر: این دسته از معلمان بیشتر به درس اهمیت می‌دهند تا به دانش‌آموزان. تمام کوشش این دسته بر آن است که به هر طریق شده، درس را به مخاطبان یادگیری انتقال بدهند. شاگردان هم موظف‌اند درس را خوب یاد بگیرند و به معلم پس بدهند. اینان نیز به دو گروه کوچک‌تر «درس‌نگر علمی» و «درس‌نگر فلسفی» تقسیم می‌شوند. گروه درس‌نگر علمی بیشتر به رشته‌های علمی علاقه‌مندند و گروه درس‌نگر فلسفی بیشتر به مسائل کلی و اجتماعی می‌پردازند. در هر دو گروه، گرچه دانش‌آموزان همه رفتار و عقیده‌های معلمان خود را اجرا می‌کنند، ولی کمتر ابتکار و نوآوری از خود دارند.

در این گروه از معلمان، بسته‌های یادگیری معمولاً پر است از ابزارها و مواد آموزشی پر تکرار و رایج در میان معلمانی که بر اساس تجربه کار می‌کنند و به اصطلاح سنتی هستند. این گروه تمایل بیشتری به نمونه‌های بسته‌های یادگیری بازاری و تولید انبوه دارند، زیرا ضرورتی برای کشف و طراحی شیوه‌های یادگیری انحصاری هر دانش‌آموز احساس نمی‌کنند. (ب) معلمان از نظر نوع برخورد و رفتار با دانش‌آموزان، به دو دسته اقتدارطلب و رفاقت‌طلب تقسیم می‌شوند:

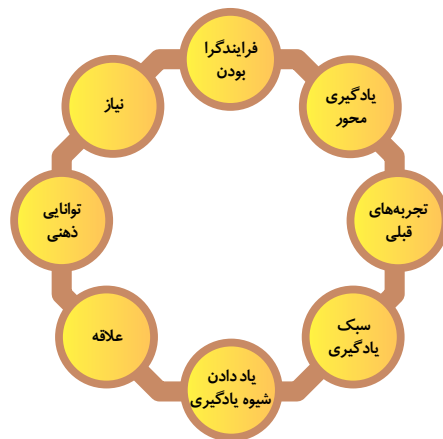

اقتدار طلب: معلمانی را شامل می‌شود که بیشتر رفتارهای دستوری و آمرانه دارند؛ چه از روی دلسوزی و نیک‌خواهی و چه از روی بی‌اعتنایی. در بسته‌های یادگیری این گروه از معلمان، نظرخواهی از دانش‌آموزان

دانش آموزان و بسته یادگیری

معلم نمی‌تواند بدون توجه به ویژگی‌های دانش آموزان، آنان را به یادگیری ماندگار و عمیق وادارد، زیرا انجام فعالیت‌های یادگیری صرفاً تابع اراده معلم نیست. در بسته یادگیری، توجه به ویژگی‌ها و توانایی‌های دانش آموزان، به منظور طراحی مسیر یادگیری و ایجاد زمینه‌های شخصی سازی در یادگیری، از اهمیت بالایی برخوردار است. بسته یادگیری مؤثر به گونه‌ای فراهم می‌شود که برای دانش آموزان هر گروه سنی، از طریق ایجاد برنامه‌های متنوع، مسیر ویژه یادگیری را پیش‌بینی می‌کند و صرفاً به طی یک مسیر جمعی اکتفا نمی‌کند.

مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر در بسته یادگیری مبتنی بر تفاوت‌های فردی و شخصی سازی آن برای دانش آموزان در ادامه آمده است:

فهرست واری: ویژگی دانش آموز و بسته یادگیری

در خصوص ویژگی‌های یادگیرندگان و تأثیر و ارتباط آن با شخصی سازی در بسته یادگیری، نمونه گزاره‌های زیر راهنمای مناسبی است.

جمع‌بندی

بسته یادگیری مؤثر دارای اجزایی است که به طور مداوم بر شخصی سازی فرایند یاددهی- یادگیری نظر دارد. به این منظور، لازم است طراحی یادگیری به جای طراحی آموزشی رخ دهد و ویژگی‌هایی از دانش آموز و یادگیری در آن مورد توجه قرار گیرند. با همه این‌ها، نمی‌توانیم از انطباق بسته یادگیری با ویژگی‌های معلم غافل شویم. به عبارت دیگر، ویژگی‌های معلم در طراحی و اجرای بسته یادگیری نقش مهمی دارد. علاوه بر این‌ها، برنامه و ساخت نظام آموزشی با فرایند یاددهی- یادگیری ارتباط مستقیم دارد. ساخت نظام آموزشی، اعم از نگرش‌ها، باورها، برنامه‌ها و آیین‌نامه‌ها، می‌تواند روش تدریس معلم و مسیر یادگیری دانش آموز را تحت تأثیر قرار دهد. در ساخت نظام آموزشی، دو برنامه متکی بر اصالت مواد درسی و برنامه هفتگی، بر رشد همه جانبه دانش آموز و چگونگی اجرای آن‌ها، تأثیرات متفاوتی بر فرایند یاددهی- یادگیری می‌گذارند.

در برنامه متکی بر اصالت مواد درسی، معلم آزادی عمل و ابتکار چندانی ندارد. او فقط سعی می‌کند به تعداد قبلی دانش آموزان بیفزاید. حال آنکه در برنامه متکی بر رشد همه جانبه دانش آموز، معلم به علاقه‌ها، نیازها و توانمندی‌های فراگیرندگان توجه می‌کند.

از دیگر عوامل مؤثر در بسته یادگیری، فضا و تجهیزات آموزشی است. هر چند تلاش معلم همواره استفاده حداکثری از تجهیزات و امکانات موجود برای یادگیری است، اما هر یک از موارد مرتبط با این عامل، اعم از منابع یادگیری، کتابخانه، آزمایشگاه، دسترسی به فضای مجازی و مانند آن، می‌تواند به تولید و طراحی بسته یادگیری‌ای که با مسیرهای گوناگون شخصی در یادگیری هم‌نوا است، منجر شود. بنابراین، شناسایی منابع موجود و تلاش برای ایجاد امکانات متنوع یادگیری در بسته یادگیری، متناسب با تجهیزات و امکانات، جزئی جدایی‌ناپذیر در شخصی سازی یادگیری است.

ردیف	گزاره	بلی	خیر	اصلاحات و تصمیم‌ها
۱	آیا در طراحی فعالیت‌های یادگیری، فرایند مهم‌تر از نتیجه یادگیری لحاظ شده است؟			
۲	آیا تنوع فعالیت‌ها و مواد یادگیری با سبک‌های یادگیری مطابقت دارد؟			
۳	در طراحی‌ها به میزان توانایی یادگیری دانش آموزان توجه شده است؟			
۴	آیا زمینه‌های علاقه‌مندی گروه سنی مخاطبان در طراحی یادگیری لحاظ شده است؟			
۵	آیا میان روش تدریس انتخابی و خصوصیات دانش آموزان تناسب وجود دارد؟			
۶	چه ارتباطی میان نیازهای دانش آموزان با یادگیری در فعالیت‌های بسته یادگیری وجود دارد؟			
۷	مراحل و گام‌های یادگیری با نظم ذهنی و سازمان‌دهی تعیین شده تناسب دارد؟			
۸	در چه فعالیت‌هایی (شروع تدریس، تمرین‌ها، تکلیف، ارائه درس و ...) تجربه‌های قبلی دانش آموزان ملاک ارائه محتوا یا طی مسیر یادگیری تعیین شده است؟			
۹	آیا اتفاق یادگیری مهم‌تر از ارائه محتوا در طول فعالیت‌های یادگیری در نظر گرفته شده است؟			
۱۰	آیا بسته یادگیری به گونه‌ای طراحی شده است که دانش آموزان بتوانند شیوه یادگیری خود را از طریق انجام فعالیت‌های پیش‌بینی شده بشناسند؟			